

liga fenomen som t.ex. teknik, arbetsdelning eller köns-tillhörighet är sociala och kulturella konstruktioner. Å andra sidan problematiseras inte begreppet erfarenhet tillräckligt, utan får närmast betydelsen av en neutral transportbana för kulturell mening från en utomspråklig verklighet till ett kulturellt format medvetande (se t.ex. s. 15).

Synen på de självbiografiska berättelserna präglas också av en ambivalens. Författaren skriver att de definitionsmässigt kan sägas vara faktaberättelser (s. 99) och att det kan vara vanskligt att skilja mellan fakta och fiktion. ”De skulle kunna studeras som föreställningar och konstruktioner på samma sätt som folksagor, litterära verk och film...” (s.156). Läsaren får egentligen aldrig veta *hur* Ek-Nilsson har beslutat sig för att gripa sig an dem, och vad ett ”nästudium” innebär. Men i stort är diskussionen kring metod och analysvägar initierad och intressant även om den hade kunnat fördjupas ännu mer. En studie som hade kunnat vara behjälplig både vad gäller tolkningsfrågor och i analysen av maskulinitet är etnologen Bo Nilssons avhandling *Maskulinitet*, som jag saknar.

Katarina Ek-Nilsson visar i avhandlingen *Teknikens befäl* prov på en sällsynt god förmåga att hitta de till synes oansenliga ”baktrapporna” till stora och betydelsefulla meningskomplex i vår samtid. Ett skarpt öga för nyanser i berättelser, för ordval och för detaljer leder vidare till centrala, teoretiskt motiverade resonemang, vilka resulterar i tänkvärda analyser. Det är t.ex. lätt att förbise betydelsen av att Margareta Jonasson – kvinnlig civilingenjör på Patentverket på 1950-talet – vid grupp-fotograferingen placeras sittande längst fram tillsammans med de äldsta, mest skröpliga, medarbetarna (s. 132). En ledråd av detta slag förvandlas till en betydelsebärande bekräftelse i resonemangen kring teknikens beköning.

Kapitlet som behandlar nollningsceremonier är det som jag minns bäst efter avslutad läsning. Någon skulle kanske utropa ”övertolkning”, men det sätt på vilket Ek-Nilsson avslöjar till synes små och oviktiga detaljer som avgörande byggstenar i kulturell meningsproduktion menar jag är ett exempel på etnologisk metod- och materialhantering när den är som bäst. Jag vill också framhäva ordet ”nedväxlat” (s. 157) som ett utmärkande begrepp som används för att omvandla en informants personliga glädje över en lyckad uppfinning – i detta fallet ”HB-balken” – till en berättelse om vår civilisations teknifiering och modernisering.

Samtidigt är denna säkra blick för detaljer och skift-

ningar i den empiriska berättelsen, och de inkännande analyser som presenteras utifrån dessa detaljer, på sätt och vis också en del i avhandlingens svaghet. Författaren nöjer sig med att genom sin egen analys bekräfta och stötta andras forskningsresultat och teoretiska antaganden. Jag hade önskat att analysen lite oftare hade tagit ett steg *till* – och ett steg längre ut ur fältet teknikhistoria/teknikforskning för att på ett mer självständigt sätt kunna reflektera och kritiskt granska de befintliga forskningsinsatserna kring svenska civilingenjörer. På detta vis hade Ek-Nilsson inte bara vidareutvecklat etnologisk kulturanalys utan också satt en tydligare etnologisk prägel på de forskningsresultat som på sätt och vis redan finns inom området. Texten utmanar inte – med vissa undantag – själva grunddragen och huvudresultaten kring bl.a. kopplingen teknik och samhälle, civilingenjörens roll i det moderna projektet, den nära associationen mellan maskulinitet och teknik eller teknikframställningarna i populärkulturen. Kanske är det dags att på allvar börja arbetet med det som så många av oss etnologer skyggar för – nämligen utvecklandet av en specifik etnologisk teoriapparat för att beskriva hur kultur ”händer”.

Avhandlingen avslutas med att författaren återigen markerar sin ståndpunkt att teknik skall betraktas som en social och kulturell konstruktion, som aldrig kan drivas framåt av en egen, obönhörlig kraft. ”I varje moment är det istället kulturvarelse människan som utifrån sina erfarenheter fattar beslut och som bestämmer, hur teknik skall utvecklas” (s. 162).

Men att det inte är vilka människor som helst som har befäl över tekniken, har Katarina Ek-Nilsson på ett övertygande sätt visat i sin avhandling.

Karin Salomonsson, Lund

Markus Idvall: *Kartors kraft. Regionen som samhällsvision i Öresundsbrons tid*. Nordic Academic Press, Lund 2000. 351 s., ill. English summary. ISBN 91-89116-09-7.

Det er ikke så ligetil at have med regioner at gøre. Det er nemlig en underlig kompleks størrelse. Snart forlenes regionen med positive konnotationer: den siges at kunne styrke økonomi, demokrati og den generelle følelse af sammenhæng og tilhørsforhold. Snart vækker den negative følelser såsom intolerance og utålsomhed – som kan ende med mord. Det sidste gælder dog normalt kun for de regioner, som ligger langt borte,

såsom i Rusland og på Balkan. Og for Afrikas vedkommende – som er endnu længre borte – er det, for os nordboere, knap nok værd at tale om regioner under alle omstændigheder. Ejendommeligt nok er regioner noget, der kræver en vis fortrolighed, for at man kan operere meningsfuldt med dem. Men paradoksalt nok også en god portion distance; for overblikkets og analyseevnens skyld. Det er velgørende, at Markus Idvall allerede fra første side er opmærksom på dette grundvilkår.

Det er også én af afhandlingens hovedpointer (s. 28), at regioner forudsætter en organiseret og organiserende struktur. I dette tilfælde den svenske nationalstat og dets territorium. Indirekte får Idvall herved peget på en dynamisk spænding mellem magt og intimitet som en vital faktor bag regionsforeteelsen. Eller sagt på en anden måde: det er den dynamiske relation mellem henholdsvis erfaringsbaseret sandsynliggørelse og forståelighed på den ene side og samfundsskabt tvang på den anden, der udgør en væsentlig betingelse for aktualiseringen af regionen. Denne dynamiske relation spiller da også en væsentlig rolle i afhandlingen.

I denne spændingsrelation ligger der også en politisk dimension. Det er nemlig en vigtig problemstilling at afgøre, hvem der har adkomst til at bestemme, hvad en region er. Flere melder sig på banen: politikere, erhvervsfolk, forskere – og menigmand. Disse instanser har hver især sin opfattelse af en række centrale spørgsmål: Hvad er en region? Hvad omfatter den? Hvad består den af: netværk, territorium, formelt beslutningsgrundlag? Hvilken slags relevans og legitimitet er den omgærdet af? Det er spørgsmål af den art, Idvall tager op i sin afhandling. Nærmere bestemt beskæftiger han sig – mest overordnet – med, hvorledes regionen mobiliseres i skæringsfeltet mellem forskellige samfundsinstitutioner og -interesser og mellem forskellige virkelighedsinteresser (s. 15). Det indebærer at han retter blikket mod de sociale og kulturelle miljøer, hvor de regionale konstruktioner har deres udspring og deres drivkræfter (s. 17).

Hvis man havde forventet, at afhandlingen vedrører Skåne som eksotisk, folkloristisk egn, kan man godt tro om igen. Her er ikke spor af hverken Edvard Perssons "Kalle på Spången" eller efterfølgeren Peps Perssons "Fyra tunnland betor". Man savner også Grus i Dojjans sørgmodige sang om "Kaffe utan grädde" og Hasse Anderssons trucker-romantik. Malmö FF lyser også ved sit fravær. Selv en sosse-pamp som Arne Pettersson er ikke alt for ofte omtalt – skønt dog mere; det kan

skyldes, at han ikke er eksotisk. – Til gengæld er der mere om Fritiof Piraten Nilsson og Österlen. Her er det som om, at afhandlingen ikke har helt den samme tilbageholdenhed som for SSK-området vedkommende. Men megen folklore-jopphejdi er der ikke i afhandlingen. Blut- und Boden-regionalisme à la hjemstavn er gennemgående fraværende.

Formålet er helt anderledes nøgternt. Det formuleres allermest tydeligt s. 289 i afhandlingen: at klargøre nogle af de processer og mekanismer, som kan knyttes til det faktum, at regionen i dag er blevet et samfundsplanlægningsinstrument.

Det handler m.a.o. om at analysere, hvorledes forestillingen om regionen mobiliseres og gøres til en diskursiv størrelse, der sætter dagsordenen for, hvorledes – i dette tilfælde – Skåne skal forstås ud fra et visionært, politiserende synspunkt. Hvorledes etableres en region? Hvorledes mobiliseres den; af forskellige samfundsgrupperinger? Hvilke processer indgår den i? Hvilke kræfter og magtinstanser er på færde, når vi har med fænomenet regionsmobilisering at gøre? Dette er de centrale spørgsmål i afhandlingen. Det indebærer overordnet en diskursiv belysning af regionen som fænomen. Hvad sker der, når begrebet "region" bringes på banen, som det sker omkr. 1960? Hvorledes kommer dette begreb til at sætte dagsordenen for både tilhængere og modstandere af Öresundsregionen?

Det indebærer også, at ideen primært er en samfundssvetenskaplig belysning af regions-fænomenet. Det er ikke nogen tilfældighed, at Idvall har haft fat i en lang række SOU-betænkninger. Han er interesseret i institutionaliseringen af regionen. Til det formål indrages kortet – og så er vi tilbage ved titlen. Kortet anskues i afhandlingen – spændende og originalt – som det koordinerende og dagsordenssættende omdrejningspunkt. Pointen med kortet er, at det sammentrækker og dermed reducerer rummet, som således bliver overskueligt og differentieret

Men kortet står ikke alene. Som ledsageeffekt har det – og det er den affødte tematiseringskonsekvens af at bruge kortet som tilgang til såvel regionsopfattelse som regionsstrategi – at rummet bliver til et tidsrum. Regionen anskues ud fra den valgte synsvinkel først og fremmest i lyset af en kombination af tid og rum. Det har til følge, at tiden bliver vigtigere end rummet. Og i en vis henseende kan man sige, at denne afhandling ikke handler om regionen som sådan, men snarere om tiden, hastigheden, bevægeligheden, trafikken og motoriseringens indflydelse på regionen.

Det sker ud fra den grundlæggende tanke, som Markus Idvall meget tidligt i afhandlingen slår fast, at fænomenet region hverken er et rent essentialistisk forehavende eller en rent begrebslig konstruktion. Tværtom er der tale om et samspil mellem territorium og begreb, således at det netop er udvekslingsforholdet mellem et geografisk natur-område og en konceptuel størrelse, der står i fokus (s. 19). Dette samspil kondenseres ifølge Idvall i fænomenet landkort, som netop syntetiserer begge dimensioner. Dermed er angivet baggrunden for afhandlingens titel. Idvalls disputats er et originalt og selvstændigt bidrag til regionsforskningen, derved at han gennem hele afhandlingen argumenterer for, at regionen først mobiliseres som politisk kraft ved hjælp af landkortets synliggørelse af regionen. Kortet producerer med andre ord regionen, derved at kortet til enhver tid er såvel en synliggørende manifestation og en fortolkning af regionen. Deraf titlen: *Kartors kraft*.

Det fremgår også heraf, at Idvall har stillet sig en både ambitiøs og besværlig opgave – for intet havde været lettere end at lave en ren territorielt præget disputats eller en rent konstruktivistisk; måske suppleret med en kritisk gennemgang af enten den ene eller den anden af disse tilgange. Men så kunne vi i grunden også have sluttet her.

Det gør vi imidlertid ikke, for Idvall har meget mere på hjerte og følgelig er der meget mere at kommentere. Fx. det ejendommelige i, at vi skal helt hen til s. 37, før vi i klartekst får nærmere besked om afhandlingens hovedproblemstilling, nemlig at undersøge de sociale og kulturelle betingelser for, at regionen i dag er en mulig og begribelig foreteelse. Underspørgsmålet sammesteds lyder: hvorledes ser den kontekst ud, der gør, at regionen kan mobiliseres kartografisk, dvs. som en syntese mellem erfaring og konceptualisme? Så blev vi så kloge og kan ånde lettet op: han havde alligevel ikke glemt det! Denne problemstilling er både klar og éntydig og beslægtet med andre tilsvarende, som også gør sig gældende inden for den interessante nutidssvenske mixtur af idéhistorie, samfundsvidenskab og etnologi – for det er i dette felt Markus Idvall bevæger sig. Det er ikke en traditionel etnologisk afhandling, vi præsenteres for; hvis noget sådant nogensinde har eksisteret. Tværtimod er det et fag i foranderlighed og i dialog med andre videnskabelige discipliner, vi ser udfoldet i denne etnologiske disputats.

Men inden vi når frem til hovedproblemstillingen, har vi fået besked om så meget andet relevant. Markus

Idvall er en særdeles grundig forsker og går omhyggeligt til værks i sin metier. Det er én af de mange egenskaber ved denne afhandling, der fortjener ros. Arbejdet er gennemført med omhu og konsekvens. Der er belæg for titlen fra ende til anden.

Omhuen gælder fx. forskningsoversigten, som er placeret i indledningskapitlet. Den har Idvall valgt at centrere omkring tre aspekter: funktion, kultur og idé. Det funktionelle aspekt, som især kultur- og samfundsgeograferne har taget sig af, vedrører bl.a. den økonomiske modernisering og planlægning med foreteelsen centralitet som omdrejningspunkt for en horisontal og strukturel opfattelse af regionen, og med fleksibilitet og omstillingsevne i i højsædet. Det kontrasteres til en vertikal, kulturel orientering, hvor spørgsmålet om grupper og individers regionalt funderede stillingtagen til moderniseringens krav er vigtigt. Idvall placerer med rette forskere som Hägerstrand og Aldskogius i denne kulturelle afdeling, men problematiserer i øvrigt den homogeniserende tendens, som her har været fremherskende, og kontrasterer den til en kulturdynamisk synsvinkel (s. 22), som udfoldes nærmere i anden sammenhæng (s. 28), og som danner basis for Idvalls egen tilgang, der altså er kulturdynamisk. Det tredje aspekt: regionen som idé, dvs. en konstruktivistisk tilgang, lægger Idvall også afstand til.

Her kunne man dog ønske en noget mere dybtborende overvejelse vedr. forholdet mellem konstruktivismen og essentialisme, for så vidt som at Idvall tilsyneladende for hurtigt får lagt afstand til begge dele. Han undlader at påpege, at også den essentialistiske tilgang ofte overser, at historisk foranderlighed gør sig gældende, når man vælger den naturorienterede tilgang. Naturen er ikke i stilstand og er ikke en tilstand, blot sker foranderligheden så langsomt og umærkeligt, at den kan være svær at få øje på. Han undlader også at berøre det inden for nationalisme-forskningen så velkendte problem: at også konstruktivismen nødvendigvis må basere sin opbygning på et råmateriale, om det så er sproget, materien eller vejret.

Det ændrer dog ikke ved, at forskningsoversigten forekommer analytisk skarp og klarøjet. Dette indtryk fortsætter, når Idvall (s. 23 ff.) fokuserer på etnografis egen udviklingshistorie som fagfelt (i Bourdieu'sk forstand). Han udviser et grundigt kendskab til sit eget fags historie, som præsenteres med overblik. Her kunne man dog have ønsket sig en skarpere markering af den forskel mellem simpel etnologi og systematisk etnologi, der opstod, da Campbell og Bringéus i 1950'erne

placerede etnologien i området mellem det lokale og det centrale (s. 25), herunder en drøftelse af, hvorvidt denne placering var bestemt af en ny vurdering af regionen som sådan eller betinget af en videnskabsintern udvikling – hvor det sidstnævnte forekommer mest sandsynligt. Afsnittet afsluttes med en præsentation af den nyeste svenske regionsforskning, repræsenteret af bl.a. toneangivende forskere som Anders Salomonsen, Kjell Hansen og Kerstin Arcadius.

Imidlertid bruges dette gennemløb af den svenske etnologis historie i almenhed og den svenske etnologis regionalistiske tilgang i særdeleshed, ikke til meget senere i afhandlingen. Det har mest karakter af det, der på svensk hedder en “pliktbulle”. Man stiller sig uvilkårligt spørgsmålet: hvad skal det til for?

Efter denne forskningsoversigt præsenterer Idvall sine egne greb og begreber. Her har han foretaget et yderst klogt valg, idet han har valgt at fundere afhandlingen i henholdsvis Lefebvres rumsbegreber, Virilios overvejelser vedr. hastighed og rumskondensering, Foucaults skelnen mellem magt og magtens indbyggede mod-magt samt de Certeaus velkendte skelnen mellem praksis og strategi, hvor Idvall betoner, at dette begrebspar er vigtigere for at forstå den regionale aktualisering end regionalisme i sig selv.

Det er i fuldgod overensstemmelse med den analytiske skelnen – for mere end en analytisk er der dog næppe tale om – mellem erfaring og intimitet på den ene side og cool planlægning på den anden side, som Idvall allerede tidligere i afhandlingen har lagt vægt på. Gennemgangen af især Lefebvres kategorier er dog ikke synderlig klar. Det skyldes ikke mangel på forståelse, for når vi kommer frem til s. 38 i næste kapitel får vi en yderst præcis besked om, hvad Idvall mener, der er det centrale hos Lefebvre, herunder hvilken indflydelse de rumlige praksiser har for de perceptuelle rammer hos diverse grupper og individer. – At dette er sagen, er lidt svært at se i 1. kapitel. Her holder Idvall kortene tæt ind til kroppen og holder sig på et yderst abstrakt og generelt fremstillingsniveau; han vil måske ikke afsløre sine gode pointer i utide.

De Certeau står nok så klart præsenteret, og der er grund til at tage hatten af for, at Idvall har valgt at indkredse det regionale ved hjælp af “eksterne” filosofiske og samfundsvidenskabelige begreber mer end den “interne”, folkloristiske og regionale selvforståelse. Det har i tilfældet de Certeau dog den omkostning, at magthavernes strategier spiller en meget større rolle i afhandlingen end medborgernes taktiske forholdene sig.

Menigmand kommer ikke meget til orde i disputatsen; det gør magtens mænd og kvinder til gengæld. de Certeaus kategorier bruges kun halvvejs: strategien fylder det meste; taktikken udebliver stort set. Det forekommer at være en mangel ved afhandlingen: her vi er blevet stillet en vigtig dimension i udsigt, som ikke udnyttes fuldt ud. En mere fyldestgørende inddragelse af dels taktisk baserede modstandsmuligheder, dels erfaringsbaserede opfattelser og oplevelser af, hvad en region er, ville have givet afhandlingen en mere komplet afrunding. At erfaringsdimensionen langt hen er fraværende giver sine steder anledning til en vis ubalance, hvor man ikke altid ved om det er etnologen Markus Idvall som er på banen, eller diskursisten Markus Idvall.

I slutningen af kapitel 1 præsenteres vi så i øvrigt også for de 5 normative, tematiske kategorier, som er bestemmende for resten af afhandlingen og for dens disposition: hastighed, æstetik, smag, etik og moral. Igen må det påpeges, at dette er en yderst selvstændig og original tilgang.

Efter dette tungtvejende 1. kapitel følger 6 kapitler – af nogenlunde ligeværdig vægt.

I kapitel 2 får vi – udover den på s. 37 længe ventede problemformulering – et empirisk-historisk vue over tankerne bag Øresundsforbindelserne. Det tidsmæssige perspektiv går ikke længere tilbage end til ca. århundredskiftet 1900 (andre er gået meget længere tilbage – til Brømsebrofreden og Roskildefreden), men er ikke desto mindre nyttigt og perspektivrigt; omend man kunne have ønsket sig en mere vidtrækkende diskussion af forholdet mellem region og nation. Vi er her midt i den retorisk og gestisk højstemte periode med skandinavisk punchpatriotisme, dvs. i den oscarianske tidsalder og meget kunne have været tilføjlet. Først langt senere i afhandlingen (i kapitel 6) tages forholdet mellem region og nation op til behandling.

For Idvall er imidlertid det synkrone perspektiv vigtigst; og på disse præmisser må afhandlingen vurderes. Med konsekvens – og med omkostning – centrerer afsnittet om hastigheds-aspektet. Det virker rationelt – men også en smule reduktivt.

I dette kapitel skitseres også en faseinddeling af synet på regionen: fire faser – 1900–1914, 1930–1950 (velfærdsnationalismen), 1950–1970’erne (ekspert- og teknokratiperioden par excellence) samt 1970–2000. Her må bemærkes, at 1920’erne, som altid, lades ude (det er sådan et besværligt og underbelyst tiår), og at tidsinddelingen på denne måde underprioriterer

1960'erne, som ellers i afhandlingen – korrekt – bestemmes som startpunktet for den begrebslige fastlæggelse af regionaliseringen af Skåne. Kort sagt: der er et vist misforhold mellem den diakrone og den synkrone tilgang. Hvad vil man: historie eller tematik? – Kapitel 2 koncentrerer sig som nævnt om det første af de fem aspekter: hastighed. Og det viser sig, at dette er det vigtigste af dem alle.

Kapitel 3 er ifølge planen beregnet på æstetikken. Det bliver nu ikke ganske tilfældet. Snarere kan man tale om, at vi – yderst fortjenstfuldt – får den for afhandlingens samlede udsagn så vigtige præsentation af, hvad der skal forstås ved kort-magien: kartors kraft. Det gøres overbevisende, og man er fra s. 99 og fremefter ikke længere helt i tvivl om, hvad al den snak om kort skal gøre godt for.

Kapitel 4 er helliget to forskellige tilgange til regionen: de sanseligt-erfarbare (kaldet “i felten”) og de administrative, distancerede (kaldet “på kontoret”). Afhandlingen gør langt mest ud af det sidstnævnte – og har tilsyneladende visse problemer ved at forholde sig til det første spørgsmål. Det skildres som udflugt og overvejelser over etnologisk-metodisk feltarbejde. Her daler kvaliteten betragteligt – og man aner en udpræget berøringsangst i forhold til det at erklære sig: at der også findes en regional opfattelse af Skåne, som er erfaringsbestemt og ikke kun diskursiv. I stedet fokuseres der på begrebet smag som en praksis, der abstraktgør rummet og fornægter de i tid og rum sanseligt tilstedeværende aktører ude “i felten”.

Kapitel 5 handler om etik. Men afhandlingen har visse vanskeligheder med at gøre rede for, hvad dette er for noget. Her kulminerer det teoretiske og tematiske jopphejdi. Resumeet på engelsk giver heller ikke meget. Dette og visse dele af kapitel 4 forekommer i visse passager at være tomgangssnak, der kunne være skåret væk eller sammenfattet kortere og klarere. Især i kapitel 4 springes fra delaspækt til delaspækt: at lave demonstration, at tale i mikrofon, at holde forelæsning, at være i fjernsynet, Bourdieus habitus, avis konkurrence og læsevaner, og på s. 174 nævnes så Peter Broberg for første gang.

Så meget står dog klart, at der ved det etiske aspekt forstås en afdækning af de højst ambivalente signaler om regionens rette brug og dens organisering ved hjælp af fænomenet kortlandskab, som bestemmes s. 192–193. Også her fokuseres på mobilitet og hastigheds betydning for, hvorledes et territorium opleves: tæt eller distancefyldt. Det er med andre ord indkredsningen af det ønskede

dige, normative rum, som er i fokus. Hvor tæt befolket og kommunikativt arrangeret skal det være – hvor meget luft mellem rummene i regionen skal der være?

I kapitel 6 er det ikke så meget den kollektive, samfundsmæssige normativitet, der er i centrum som den livshistoriske og individuelle, moralske side af regionen. Det er regionen som utopisk landskab, der behandles, dvs. det som er ideelt og det som er muligt, det som endnu ikke er, men som kan skabes. Her drejer det sig om, hvorledes det enkelte individ approprierer territoriet i form af bevægelse i landskab. Der centrerer omkring på den ene side livsstil (maskine og mand er ét) og urbaniseret permanent bevægelighed, dvs. ønsket om aldrig at gå i stå. Og på den anden side ønsket om rødder. Det sker i en spændende og skarpsindig, men nok for kortfattet sammenligning af Skåne, Dalarna og Jämtland.

I kapitel 7, som er politisk perspektiverende, skitseres modsætningen mellem vision og fakticitet: hvad er en region og hvad vil det sige at leve i den? Her skilles de politiske vande m.h.t. spørgsmålet om, hvilke værdier, der skal være gyldige (s. 290). Endvidere diskuteres, om regionen som strategi er med til at åbne for en kvalitativt ny måde at leve på? Eller er der tale om en uforeneligt parløb mellem strategisk vision og livshistorie, dvs. livet i dets fakticitet? Det har afhandlingen ikke noget svar på. Og dens ærinde er ikke at besvare spørgsmålene. Som etnolog vil Idvall snarere 1) belyse de kulturelle og politiske forudsætninger for visionen om region. Og 2) redegøre for hvilke konsekvenser det har, at man nævner ordet region og bruger kort til at præsentere den. Det er således ikke selve regionen Skåne, der interesserer ham, men selve ordet region og dets korts virkekraft.

Og så er vi tilbage ved udgangspunktet: der er ikke meget Edvard Persson i denne afhandling. Den nøjes med at kortlægge – og med at påpege, at én gang præsenteret sætter kort dagordenen for både tilhængere og modstandere af regionen. Man er ikke i tvivl om “kartors kraft” – på trods af en række uklarheder midtvejs i afhandlingen slutter den med at være uhyre konsistent. Også her er den ført til dørs.

I henseende til det akademiske håndværk er der kun ét or at anvende: grundighed!

Der er vel næppe mere end et par tryk-/slagfejl i hele afhandlingen. Det kan næppe gøres bedre.

Det kan yderligere bemærkes, at noteapparatet er i orden. Det er kendetegnet af en økonomistisk afbalancering, derved at det består af kommenterende noter i et

absolut passende omfang (alt for ofte ser man noteoverlæsedede afhandling), medens henvisningerne er placeret løbende i teksten. Vi er m.a.o. vidne til et passende blanding – men en konsekvent sådan – af en tysk og en anglosaksisk tradition.

Kildefortegnelsen er ligeledes præget af akribi. Det må anføres, at det anvendte kildemateriale er stort og varieret. Idvall udviser en imponerende belæsthed, ikke kun i henseende til teori, men også i henseende til arkivmateriale, der omfatter studier i både de landsdækkende arkiver, beroende i Stockholm, herunder også Rigsarkivet samt andre mindre prestigefyldte, men nok som kreativitetskrævende arkiver og lokale arkiver, mestendels beroende i Lund, men også i Landskrona og Malmø. Researcharbejdet er med andre ord stort og nuanceret – dokumentationen er omhyggelig. Den præsenteres med analytisk konsekvens til slut i afhandlingen.

Selve struktureringen er ligeledes båret af omtanke og omhu. Markus Idvall udviser – stort set – en glimrende evne til at kunne disponere et stort materiale og udviser det fornødne overblik over sit emne til, at man også på dette felt er klart tilfredsstillet i akademisk henseende. Sammenfattende: selve det videnskabelige apparat er i orden og er endda mere i orden end man ofte ser.

Afhandlingen er kendetegnet af et stort og omfattende research-arbejde og en solid kildeanvendelse. Den er domineret af fremstillingsmæssig omhu – og lettilgængelighed. Afhandlingen er velskrevet og skrevet i et ukrullet sprog, som normalt er et vidnesbyrd om, at skribenten er så meget “over” sit stof, at han ikke behøver at dække sig bag modiske mantraer og godtkøbssnak a la tidsånd. Indholdsmæssigt er grebet djævt og originalt. Selvstændigheden er udtalt. Med blikket på kortet som fortolkningsinstans som både undersøgelsesfelt og forståelsesramme har Idvall leveret et originalt bidrag til den svenske regionsforskning, der vidner om videnskabelig nytænkning. Via udnyttelsen af hastigheden, farten og bevægeligheden som kendetegnende for essensen i den etiske – og moralske – forståelse af politikernes opfattelse af regionen, har vi fået et perspektivrigt bidrag til regionsforskningen. Markus Idvall er skarpsindig i sit syn på hastighed og ønsket om tidsbesparelse som hovedbestanddelen i en senmoderne bestemmelse af, hvad vilkårene for regionstækning er.

Og så venter vi kun på det store trafikkaos i København...

Niels Kayser Nielsen, Aarhus

Inger Hammar: *Emancipation och religion. Den svenska kvinnorörelsens pionjärer i debatt om kvinnans kallelse ca 1860–1900*. Carlssons, Stockholm 1999. 318 s. ISBN 91-7203-884-5.

”Hvad som från en sida betraktas som framsteg, blir ur en annan synpunkt tillbakaskridande, hvad som för den ene ter sig som revolution, blir för den andre reaktion. Detta är inte minst fallet på qvinnofrågans område, särskildt i närvarande tid” (s. 210).

Detta utdrag ur ett citat från Inger Hammars avhandling *Emancipation och religion* får illustrera kvinnorörelsens tidiga historia där olika intentioner och viljor har konfronterats med varandra. Citatet är hämtat från en artikel i tidskriften *Dagny* från år 1887. En av kvinnorörelsens frontfigurer, Sophie Adlersparre (även Leijonhufvud, sign. Esselde), önskade klargöra och bena upp de olika positionerna mellan ”qvinnofrågans” olika aktörer. Hon gör det i samband med den pågående debatten rörande sedlighetsfrågan – den stora stötestenen kvinnorna hade att förhålla sig till under perioden ca 1880–1895. Citatet kastar ljus på oenigheter och kontroverser som kvinnorörelsens pionjärer var tvungna att hantera då de drev kampen för att kunna utvidga kvinnornas verksamhetsområden. Skiljaktigheterna framkom inledningsvis i debatter förda med kyrkans företrädare men efterhand också inom de egna leden. Oavsett mellan vilka debatterna fördes har de stora skiljelinjerna gällt på vilket sätt – och med vilka medel – förändringarna skulle åstadkommas. Vilka var det som hade – eller tog sig rätten – att avgöra detta?

Hammar är historiker men de teologiska perspektiven ges ett stort utrymme. I tidigare forskning har tonvikt lagts på att belysa de kvinnliga emancipationspionjärernas kamp för utrymme i offentligheten utifrån de ekonomiska och politiska faktorernas betydelse. Hammar vill med sin avhandling nyansera denna, som hon menar, alltför sekulariserade bild genom att visa på kvinnornas förankring i en religiös kontext. Det övergripande syftet är ”att påvisa sambandet mellan emancipation och religion genom att synliggöra den emancipationsideologi som i ett initialskede låg till grund för den svenska kvinnofrigörelsekampen” (s. 18).

Det empiriska materialet är omfattande. För att spåra den ideologi som kvinnorna var en del av har Hammar granskat *Tidskrift för hemmet*, 1859–1885 och *Dagny*, 1886–1900 – vilket också är den tidsperiod som denna avhandling i ämnet historia omfattar. Tidskriftsartiklar-